

Investigating Social Issues in the Oraman Folk Songs

Hossein Mohammadzadeh * Associate Professor of Sociology, Payam Noor University, Sanandaj, Iran.
Nariman Khundel Master of Sociology, Payam Noor University, Sanandaj, Iran.
Yaqhoub Ahmadi Associate Professor of Sociology, Payam Noor University, Sanandaj, Iran.

Abstract

Iran does not only include various ethnic groups, but in inner of ethnic groups, there is multiplicity and diversity and not monotony. A part of Kurds of Iran is Oramis who live in the Oraman region. The goal of this study is investigating social issues in the Oraman folk songs. The statistical population includes the book (Songs of Ahurai) which contains 4240 verses of folklore poetry of Oraman region. The research method is qualitative content analysis of the entire text. The results of the research showed that the investigated social issues include: themes of suffering, love, environment, religious and political issues, family customs, conflict, economic issues, stratification, and industrial concepts..., and the quantitative frequency of these themes indicated that suffering themes had the highest percentage (29.72) and the lowest frequency percentage related to industrial concepts with (0.23) percent. The analysis of folklore songs shows that there is a dialectic between oral literature and social life and along with the official literature, the oral literature of the mission reflects the problems and happiness of the society.

Keywords: Indigenous Knowledge, Folklore Songs, Oraman, Social Issues, Content Analysis

Corresponding Author: h.mohammadz11@gmail.com

How to Cite: Mohammadzadeh, H; Khundel, N; Ahmadi, Y. (2022). Investigating Social Issues in the Uraman Folk Songs, *Semiannual Journal of Indigenous Knowledge Iran*, 9 (18), 75-103.

دو فصلنامه علمی دانش‌های بومی ایران
دوره نهم، شماره ۱۸، پاییز و زمستان ۱۴۰۱، ۱۰۳-۷۵
qjik.atu.ac.ir
DOI: doi.org/10.22054/qjik.2023.72551.1357

بررسی موضوعات اجتماعی در ترانه‌های فولکلور اورامان^۱

حسین محمدزاده* دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور، سنج، ایران.

نریمان خون‌دل کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور، سنج، ایران.

یعقوب احمدی دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور، سنج، ایران.

چکیده

ایران تنها دربرگیرنده اقوام گوناگون نیست، در درون اقوام هم چندرنگی و چندگونگی حاکم است نه یکرنگی و تک‌صدایی. بخشی از کردهای ایران را اورامی‌ها تشکیل می‌دهند که در منطقه اورامان ساکن هستند. هدف این پژوهش بررسی موضوعات اجتماعی در ترانه‌های فولکلور اورامان (هورامان) است. جامعه آماری شامل کتاب (آوازهایی اهورایی) که دربرگیرنده ۴۲۴۰ بیت شعر فولکلور نواحی اورامان است. روش پژوهش تحلیل محتوی کیفی کل متن است. نتایج پژوهش نشان داد که در میان مسائل اجتماعی موردبررسی مشتمل بر موارد: مضامین رنج، عشق، محیط‌زیست، مسائل دینی، سیاسی، آداب و رسوم خانوادگی، نزاع، موضوعات اقتصادی، شئون اجتماعی، مفاهیم صنعتی... مضمون رنج بیش‌ترین درصد (۲۹/۷۲) و مفاهیم صنعتی با (۰/۲۳) درصد کم‌ترین است. تحلیل ترانه‌های فولکلور نشان می‌دهد که دیالکتیکی میان ادبیات شفاهی و زندگی اجتماعی در جریان است و در کنار ادبیات رسمی، ادبیات شفاهی رسالت بازتاب مشکلات و شادی جامعه را به دوش می‌کشد.

واژه‌های کلیدی: دانش بومی، ترانه‌های فولکلور، اورامان، موضوعات اجتماعی، تحلیل محتوی

۱- این مقاله از پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور مرکز سنج برگرفته شده است.

*نویسنده مسئول. h.mohammadz11@gmail.com

بیان مسئله

ایران کشوری چند قومی است که در آن اقوام مختلفی در کنار هم و با هم زندگی می‌کنند. علیرغم این همزیستی افراد جامعه و حتی افراد اقوام از فرهنگ و آداب و رسوم اقوام دیگر آگاهی کافی ندارند. بعضی گاه مسئله قومی را به مسئله‌ای خاص و جزئی و حتی سطحی تقلیل داده و آن را قابل‌اعتنا نمی‌دانند. اما شناخت قوم و مسئله قومی در واقعیت چنین ساده نیست. هر قوم ساکن ایران ضمن اشتراکات عام فرهنگی دارای مشخصه فرهنگی خاص هم هست. فرهنگ این اقوام نه تنها ساده نیست بلکه درون این اقوام هم مسائل خاص و پیچیده‌ای وجود دارد که نیازمند سال‌ها مطالعه است. اطلاع و شناخت از قوم کرد و مؤلفه‌های فرهنگی آن، یکی از این موارد است. اما قوم کرد در نوع خود بسیار پیچیده و متنوع است و شناخت این تودرتویی حتی برای کردشناسان هم مشکل است. برای نمونه مطالعه فرهنگ اورامان در مناطق کردستان یکی از آن‌ها است. این فرهنگ در حد خود خاص و منحصر است و تاریخ و ژرفای خود را داراست.

فرهنگ دارای دو بخش مادی و معنوی است. ادبیات در بخش معنوی جای می‌گیرد که خود مشتمل بر دو بخش خاص و عام است. "فرهنگ هر ملتی در حکم زندگی‌نامه و بیان‌گر سیرت‌های توده‌های عام آن ملت و نیز تصویرگر خصلت‌ها، آداب و عادات آن قوم و نشان‌دهنده تحول فکری و تکامل اجتماعی مردم عوام آن کشور است" (انجوی شیرازی، ۱۳۷۱).

فرهنگ عامه بیشتر تحت عنوان فولکلور شناخته شده است. فولکلور "مجموعه‌ای شامل افسانه‌ها، داستان‌ها، موسیقی، تاریخ شفاهی، ضرب‌المثل‌ها، هزلیات، باورهای عامه و رسوم دانست" (شاه‌محمدی و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۵۳). فولکلور این سرزمین مثل هر جایی دیگر دارای ژانرهای متعددی است. "بخش عمده‌ای از فولکلور کردی داستان‌ها و منظومه‌ها و ادبیات دلکش عامیانه این سرزمین است که مظاهر زنده ذوق و احساسات و عواطف و آینه زندگی مردم روزگار گذشته است" (برزگر خالقی، ۱۳۸۸: ۲۰۲).

بخشی از فولکلور کردی دربرگیرنده ترانه‌ها است که خود چندگونه هستند. "شاربازی" (۱۹۸۵) در کتاب گنجینه ترانه‌های کردی می‌گوید: ترانه فولکلور ثمر و بیان احساسات انسان است (نقل از منبری، ۱۳۹۸: ۷۱، ۸۴). در زمانی که امکان ثبت وقایع تاریخی و فرهنگی وجود نداشته است ترانه‌خوان‌ها نقش حافظه جمعی را ایفا می‌کردند؛ زیرا کردها نیز مانند همه مردمان جهان به حفظ رخدادها و وقایع مهم گذشته بی‌توجه نبوده‌اند (فتاحی قاضی، ۱۳۷۹ به نقل از شمس، ۱۳۹۳: ۱۵۷).

اورامان منطقه‌ای جغرافیای است که در دو کشور ایران و عراق قرار گرفته است. اورامی‌ها در ایران در دو استان کردستان و کرمانشاه ساکن هستند. آن‌ها در دل جامعه کردستان قرار دارند و این احاطه نه ناشی از تهاجم بلکه محافظت است. در ادبیات کلاسیک اورامی بزرگانی مثل مولوی کرد^۱ و خانای قبادی،^۲ بیسارانی^۳، شاخص‌اند و ادبیات نو اورامی نیز درخشان و در حال تکاپو است. در همین حال فولکلور اورامان هم غنی است. اشعار عامه از دیرباز در میان اورامی‌ها^۴ رایج بوده است. "برخی اوقات به نام نوعی آواز - موسیقی اورامی و به نام «گورانی» نیز خوانده می‌شود" (امینی، ۱۳۹۹: ۱۲۵). برخی از این گورانی‌ها - که سراینده‌ها و سیاه‌چمانه سراها در کوی و برزن و در مجالس و محافل می‌خوانند - در قالب ترانه‌های فولکلور هستند. شکل غالب ترانه‌ها به صورت تک‌بیتی است که اورامی آن را "کلمه" می‌نامند (فتاحی، ۱۴۰۰: ۱۲).

شکل و پایداری فرهنگ عامه اتفاقی نیست و ریشه در تاریخ اجتماعی دارد. «هر ملتی با زمزمه ترانه‌های محلی به خود بالیده است و در اوج و فرود کشمکش‌های زندگی به کمک این ترانه، باری از مشکلات را از دوش خود و دیگران برداشته است» (ذوالفقاری، احمدی، ۱۳۸۸: ۱۴۴).

۱- مولوی کرد (۱۱۸۶-۱۲۶۲) شاعر، عارف دارای دیوان شعر (کردی هورامی)، عقیده مرضیه (کردی سورانی)، الفضیله (عربی) و فوائد الفوایح (فارسی) است.

۲- خانای قبادی (۱۰۶۹-۱۱۴۱۹)، شاعر دارای آثاری چون شیرین و خسرو، سلطان ابراهیم و نوش آفرین، دیوان اشعار.

۳- بیسارانی (۱۱۰۷-۱۰۲۲) شاعر (هورامی)

۴- گونه‌ای از خانواده گورانی زبان‌های شمال غربی ایران که با نام‌های اورامی و اورامانی نیز معرفی شده‌اند.

پراپ از اولین کسانی بود که مطالعه فولکلور را برای علوم انسانی با اهمیت قلمداد نمود. در بخش علوم اجتماعی هم گونل این مهم را یادآور می‌شود. "جامعه‌شناسان پی بردند که ادبیات شفاهی منبعی برای شناخت مسائل اجتماعی در سطوح محلی، ملی و جهانی است" (Gunnell, 2005: 12). هرچند از نظر یکی از محققین این حوزه "برشمردن و فهرست کردن مضمون ترانه عامه بسیار دشوار است" (احمد پناهی؛ پناهی سمنانی، ۱۳۸۲: ۱۱۷). با توجه به راهگشایی روش علمی، هدف این تحقیق توجه به انعکاس مسائل و موضوعات اجتماعی در فولکلور اورامان است.

پیشینه پژوهش

تحقیق خاص در رابطه با موضوع مورد بررسی در زبان اورامی نادر است. امینی (۱۴۰۰) به بررسی افسانه‌های اورامی در سه جلد به نام "افسانه‌های دیار ما..." پرداخته است. همین پژوهشگر (۱۳۹۹: ۱۲۵) در پژوهشی دیگر تحت عنوان "تحلیل مضمون گورانی‌های عاشقانه هورامی" چنین اظهار می‌دارد که از خصوصیات برجسته ابیات فولکلور هورامی سهم زنان در سرایش چنین ابیاتی است. بخشی از بیت‌های خاص منطقه مکریان توسط پژوهشگر برجسته احمد بحری (۱۳۹۹) جمع‌آوری شده است و چهار جلد آن به چاپ رسیده است.

خسروی و محمدزاده مجموعه‌ای از ترانه‌های کار را که چند ترانه اورامی را نیز در برمی‌گیرد در سال ۱۳۹۹ به صورت کتاب چاپ کرده‌اند. محمدزاده (۱۳۹۷: ۲۶۳) در مقاله‌ای به تحلیل مایگان مسائل اجتماعی در «ترانه‌های کار» زنان پرداخته و به این نتیجه رسیده است که این ترانه‌ها مشتمل بر پنج مقوله زیبایی، عشق، ناکامی، نابرابری و انتقادی هستند. محمدزاده (۱۳۹۶: ۷۵) در پژوهشی دیگر به طبقه‌بندی ترانه‌های کار در کردستان و ساختار شغلی آن پرداخته است.

نقوی (۱۳۹۵: ۳۹) در پژوهش "گونه‌شناسی و بسترهای اجتماعی ترانه‌های مردمی" به بررسی خود در جنوب ایران به ترانه‌های نصرک پرداخته است. سروده‌های نصرک یکی

از مهم‌ترین متن‌های موسیقی روایی و آوازی بندرعباس است که شیوه‌های زندگی مردم این منطقه را در خود منعکس می‌کند و حوادث تاریخی سال‌های اخیر قاجاریه، پهلوی اول و یک دهه از حکومت پهلوی دوم را در برمی‌گیرد. اسماعیل شمس (۱۳۹۳) در کتاب "فولکلور و تاریخ کرد" به بررسی زبان و ادبیات کردی پرداخته او ادبیات شفاهی کرد را مهم‌ترین و محوری‌ترین مرجع برای بازسازی تاریخ باستانی و کهن مناطق کردنشین دانسته است.

ملکی (۲۱۹:۱۳۸۹) در مقاله "بازنمایی زنان در ترانه‌های فولکلوریک لکی و لری" به بازنمایی زنان در ترانه‌های مردمی لکی و لری پرداخته است. ملکی در بررسی خود به این نتیجه دست یافته است که مفاهیم جامعه‌شناختی که نشان از تأثیر سازنده ترانه‌ها دارد، به شکل قابل توجهی در ترانه‌ها یافت می‌شود. برزگر خالقی (۲۱۰:۱۳۸۸) در مقاله "عاشقانه‌های کردی" به مقایسه سیر منظومه‌سرایی در ادب کردی و فارسی پرداخته است. شیری، و سعیدیان (۱۳۸۷) در کتاب، "صد سیاوچمانه"، به بررسی یک‌صد بیت سیاوچمانه پرداخته‌اند که بیشتر آن‌ها مضمون عاشقانه دارند یا در آن‌ها به آداب و رسوم و جغرافیای اورامان اشاره شده است

دارا محمد عثمان (۲۰۲۱) در پژوهش خود تحت عنوان "عثمان کیمینه‌ای و سیاوچمانه اورامان" به زندگی استاد افسانه‌ای ترانه فولکلور اورامان عثمان کیمینه‌ای توجه نموده است و عثمان را ادامه‌دهنده راه نکبسا (میراث دار آیین زردشتی) می‌داند. جمال حبیب‌الله (بیدار) (۲۰۰۸) نویسنده کتاب "ادب شفاهی اورامی" به گردآوری اشعار تک‌بیتی فرهنگ مردم اورامان پرداخته است. ایوب رستم (۲۰۰۷) نیز در کتاب "سرودهای مضامین دینی و مفاهیم عرفانی و اجتماعی مردم اورامان" به بررسی موسیقی اورامی و ترانه‌های آن پرداخته و ضمن مصاحبه با بعضی از معروف‌ترین ترانه‌سرایان اورامی، مباحثی را در خصوص بعضی از مشخصه‌های فرهنگی اجتماعی اورامی‌ها مطرح نموده است. حفید (۲۰۰۲) کتابی با عنوان "منتخبی از آوازهای فولکلوریک کردی" را از طریق روش میدانی و طی مصاحبه با آوازخوان‌های مناطق مختلف جمع‌آوری و منتشر کرده است.

غالب کارهای قبلی مرتبط با جمع‌آوری کار فولکلور در کشور و نواحی بوده است که کردها در آن ساکن هستند غیر از تحلیل آقای امینی (۱۳۹۹: ۱۲۵-۱۵۵) که در مورد ۱۰۰ بیت شعر اورامی انجام شده تاکنون هیچ کار تحلیلی بر روی ترانه‌های فولکلور اورامان انجام شده است. در واقع هدف این تحقیق در جستجوی انعکاس مسائل اجتماعی یکی از کتاب‌های فولکلور اورامان از منظر جامعه‌شناسی است.

مبانی نظری پژوهش

ترانه‌ها بخشی از فولکلور هستند و مبانی نظری آن در چهار دیدگاه ملی‌گرایی، روانکاوی و انسان‌شناسی قرار می‌گیرد (خسروی، محمدزاده، ۱۳۹۹: ۲۲). از دگر سو ادب شفاهی در کنار ادب کتابت جزو ادبیات است. ادب شفاهی از نظر تاریخی پیش از ادب کتبی خلق شده است و به‌نوعی مادر آن است. به قول یکی از متفکرین این حوزه "ادبیات کلاسیک به فولکلور مدیون است" (سیپک، ۱۳۸۴: ۱۲). از منظر جامعه‌شناسی، ادب شفاهی متأثر و محصول زندگی اجتماعی و بر آن تأثیر هم می‌گذارد. ادب اجتماعی چه به‌عنوان منبع شناخت و چه به‌عنوان هنر در یک بستر تاریخی اجتماعی ساخته می‌شود. به عبارتی متن زندگی واقعی مردم در متن ادبیات نمود می‌یابد.

جامعه‌شناسی ادبیات یکی از شاخه‌های جامعه‌شناسی است که به مطالعه تأثیر و تأثر اجتماع بر ادبیات و پذیرش ادبیات در جامعه پرداخته است. "اجتماعات در ادبیات مفهومی است که در ایران بیشتر به جامعه‌شناسی ادبیات رایج گردیده است" (ارشاد ۱۳۹۱: ۱۱). لوکاچ که رابطه میان ادبیات و جامعه‌شناسی دیالکتیکی را تعریف می‌کند، بر این باور است که «ادبیات را هرگز نباید جدا از فرایند تکاملی زندگی در نظر گرفت» (لوکاچ، ۱۳۷۳ به نقل از محمدزاده، ۱۳۹۵: ۶۳).

کار ادبی و هنری در خلأ تاریخی و اجتماعی و به‌صورت اتفاقی تولید نمی‌شود. "ادبیات هر ملتی می‌تواند به‌عنوان غنی‌ترین و گویاترین منبع روایت مستقیم یا غیرمستقیم زندگی واقعی آنان محسوب شود" (موسی پوربشلی، ۱۳۹۲: ۳۹). ادبیات چه در چارچوب

زبان، چه در چارچوب ارتباطات و معنا دارای زمینه تاریخی و اجتماعی است و با این افق بیشتر قابل درک است. "هیچ‌گاه نمی‌توان پویش‌های هنری را برکنار از سایر جلوه‌های زندگی بررسی کرد" (آریانپور، ۱۳۸۰:۱۵). ترانه به‌عنوان بخشی از ادب شفاهی در جامعه تولید می‌شود، در جامعه جریان می‌یابد و مخاطب و مصرف‌کننده آن جامعه است. رابطه ادبیات و اجتماع از منظر جامعه‌شناسی دیالکتیکی است. دیالکتیکی با پیامد باز. بنابراین "شناخت محتوی اثر هنری و جوهر اجتماعی آن از اهداف اصلی جامعه‌شناسی است" (ترابی، ۱۳۷۰:۱۶).

در نگاه مارکس ادبیات به‌طور کلی در بخش روبنا قرار دارد و متأثر از زیربنا است. به عبارتی زیربنا تقدم زمانی و علی بر روبنا دارد. البته بایستی در نگرش مارکس این نکته را دید که این رابطه دیالکتیکی است. در این پژوهش ما هم به رابطه دیالکتیکی و تأثیر و تأثر جامعه و ادبیات توجه داریم اما با این تفاوت که ادب و در اینجا ترانه‌ها از محیط اجتماعی وزندگی متأثرند و آن‌ها را بازتاب می‌دهند و بر زندگی و جامعه تأثیرگذارند.

روش تحقیق

روش مناسب برای بررسی معنی روش کیفی است. در این تحقیق ما به دنبال مضامین و معانی اجتماعی در ترانه‌های فولکلور هستیم. "پژوهش‌های فولکلور نیازمند تحقیق‌های کیفی می‌باشد برای این که این نوع مطالعات، ذهنی، نمادین، توأم با نشانه‌ها و معنی‌ساز و معنی‌دار است" (ساروخانی، ۱۳۸۶:۱۱). در پژوهش کیفی روش ثابت و سریعی برای تحلیل داده‌ها وجود ندارد و پژوهش کیفی کاری ذهنی و تفسیری هست. محقق کیفی در زمینه فرآیند تحلیل داده‌های کیفی و به تمامی درگیر این فرآیند است و "احتمالاً شیوه‌های تحلیل داده‌های کیفی به‌اندازه تعداد محققین کیفی متنوع است" (قبادی، ۱۴۰۰:۳۳).

تحلیل محتوا روشی است برای بیان ویژگی‌های موجود در یک اثر مکتوب یا دیداری. این اثر می‌تواند شامل کتاب‌ها، روزنامه‌ها، سخنرانی‌ها، برنامه‌های تلویزیونی یا هر نوع سند یا مدرک دیگری باشد (یوسف‌زاده و معروفی، ۱۳۸۸). روش تحقیق

به کاررفته در این پژوهش تحلیل محتوای کیفی است. تحلیل محتوا به اعتقاد بیشتر صاحب‌نظران روش پژوهشی است که برای بیان مفاهیم یا واژه‌های معینی در یک متن و یا مجموعه‌ای از متون استفاده می‌شود (ضیغمی و همکاران، ۱۴:۱۳۸۷).

هم‌اکنون، سه رویکرد "سنتی"^۱، "هدایت‌شده"^۲، و "جامع"^۳ برای کاربرد تحلیل محتوا وجود دارد. همه این رویکردها برای تفسیر مفهوم محتوای متن بکار گرفته می‌شوند و با دیدگاه طبیعت‌گرایی همخوانی دارند. تفاوت اصلی این رویکردها در چگونگی کدگذاری، اساس کدها و شرایط مربوط به درستی داده هست. در تحلیل محتوا به روش سنتی، طبقات به‌طور مستقیم از متن داده‌ها استخراج می‌شوند. در رویکرد هدایت‌شده، اساس تحلیل مبتنی بر نظریه‌های موجود و یا نتایج پژوهش‌های پیشین، به‌عنوان کدهای اولیه و راهنما در نظر گرفته می‌شوند (هی سو^۴ و شانن^۵، ۲۰۰۵). تحلیل محتوا با رویکرد جامع با شمارش واژگان شروع می‌شود و سپس بافت و زمینه مربوط به متن مورد تفسیر قرار می‌گیرد (گرانهیم^۶ و لندمن^۷، ۲۰۰۴).

جامعه آماری این پژوهش شامل ۴۲۴۰ بیت فولکلور اورامی است که تحت عنوان آواز اهورایی یا گورانی اورامی توسط فتاحی (۱۴۰۰) به چاپ رسیده است. این ترانه‌ها مشتمل بر تصنیف‌هایی است که در منطقه اورامان و در بخش‌های از کردستان ایران که شامل اورامان لهن، تخت، کمره، ژاورود، گاورد... و در بخشی از کردستان عراق که شامل حلبچه، خورمال، بیاره... واقع شده‌اند (فتاحی، ۱۴۰۰). محقق هیچ‌گونه تغییری در بیت‌ها انجام نداده است. به هر بیت از ترانه فولکلور در زبان اورامی کلمه می‌گویند و به هر آهنگ و آواز که حداقل دارای یک بیت باشد «به‌زم» می‌گویند؛ و هر بیت یا به‌زم اسم

-
1. Conventional
 2. Directed
 3. Summative
 4. Hsiu
 5. Shanon
 6. Graneheim
 7. Lundman

خاص خود را دارد. در مرحله اول موضوعات اجتماعی در متن شناسایی شدند سپس این موضوعات با توجه به منطق معنایی در چند مقوله جای گرفتند. در مرحله بعد فراوانی و درصد هر مقوله و زیرمجموعه آن حاصل شد..

بررسی موضوع

بعد از تعیین موضوعات اجتماعی بر اساس تحلیل محتوی کیفی، فراوانی و درصد هر کدام از موضوعات تعیین شده است و در ادامه نمونه‌ای از ابیات برای هر مورد ذکر شده است:

جدول ۱- موضوعات اجتماعی و فراوانی آنها

ردیف	مضامین اجتماعی	تعداد	درصد
۱	رنج	۱۲۶۰	۲۹/۷۱
۲	عشق	۱۱۷۹	۲۷/۸۴
۳	زیست محیطی	۶۷۶	۱۵/۹۵
۴	دینی	۲۱۱	۴/۹۷
۵	مسائل سیاسی	۱۱۱	۲/۶۱
۶	آداب و رسوم خانوادگی	۸۲	۱/۹۳
۷	نزاع	۵۸	۱/۳۶
۸	مسائل اقتصادی	۵۰	۱/۱۸
۹	شئون اجتماعی	۱۷	۰/۴۰
۱۰	ابزارهای صنعتی	۱۰	۰/۲۳۵
۱۱	سایر	۵۸۷	۱۳/۴۶
	جمع	۴۲۴۰	۱۰۰

۱. رنج

بخشی از مضامین ترانه‌های تحقیق مشتمل بر رنج زندگی است که موارد جزئی تر مثل مرگ، سوگ، فقر، گلایه از زمانه، انتقاد، هجران، است. در ادامه بخشی از این جزئیات با ذکر نمونه قید می‌شود.

جدول ۲- مضامین رنج

ردیف	مضامین جزئی رنج	مانند	تعداد	درصد
۱	مرگ	قتل، خودکشی، مرگ	۱۳۹	۳/۳
۲	فقر	فقر، بی‌پولی	۶	۰/۱۴
۳	هجران	رنج دوری یار، غم اندوه شکایت از بی‌وفایی یار و زمانه	۵۳۵	۱۲/۶۱
۴	ناملايمات زمان	ناکامی و مصیبت و شکایت از بی‌وفایی زمانه، بیماری	۴۴۸	۱۰/۵۶
۵	پیری	بالا رفتن سن و کسالت، پیری	۲۱	۰/۴۹
۶	اعتیاد به مواد الکلی	مشروب	۱۴	۰/۳۳
۷	خیانت	روابط نامشروع	۳۵	۰/۸۲
۸	امید آرزو	فاصله از یار	۶۲	۱/۴۶
		جمع	۱۲۶۰	۲۹/۷۱

مرگ

چه‌میت نویسیه‌نی ئه‌لف و جیم و لام مه‌گر گل برّو مه‌یلوو توّ جه لام
(فتاحی، ۱۳۹۶: ۲۴).

در چشمانت نوشته شده الف، جیم، لام که منظور اجل است و کسی جز خاک
(مرگ) نمی‌تواند که عشق تو را از دل من بکند.

ئاخ و داخ و دهر، ههر سیم جهم که‌رده داخم په‌ی پیری، ئاخم په‌ی ه‌ردن
(همان: ۴۸).

آه، رنج و حسرت، هر سه را در دل جمع کرده‌ام. افسوس برای پیری و داد از دست

مرگ.

فقر

شله‌لا لهم دنیا سی شت نه‌بوابه پیری و فه‌قیری و مردن نه‌بوابه
(همان: ۱۸۲).

کاش در این دنیا سه چیز نبود پیری، فقر و مرگ

هجر یار

ثارو ته‌ماشه و ههورامان که‌ردم بالاکت نه‌دیم، گران بی دهردم
(همان: ۴۹).

امروز به ههورامان نگریستم و قد رعنای شمارا نیافتم، درد و نگرانی‌ام به وخامت
گرایید.

ناملایمات زمان

چه‌رخ‌چی چه‌ب چه‌نیم راس به‌سته‌ن که‌له‌کمر من سه‌نگم دان وه مینای فه‌له‌ک؟
(همان: ۱۲۴).

فلک کمر دشمنی را با من بسته است مگر من به‌سوی شیشه فلک سنگ پرتاب
کرده‌ام؟!

پیری

ته‌کانی پیری ته‌ک دا لامه‌وه وه‌ک ماری کووبرا دانش پامه‌وه
(همان: ۱۱۳).

پیری با یک حرکت، در کنارم خزیده است و مثل مار کبری پایم را نیش زده است!

امید و آرزو:

دلّه رۆله گیان به شادمانی به‌شکووم تو بووسی شهو تا به‌یانی
(همان: ۱۴۳).

کودک عزیزم، شاد کام شوی و امیدوارم از شام تا سحر بخوابی.

۲. عشق

بر اساس یافته‌های به‌دست آمده، ترانه‌های فولکلور ههورامان دارای مضمون عشق و دلدادگی هستند که در آن‌ها از یار، زیبایی و لباس و تزئینات او سخن به میان می‌آید.

جدول ۳- مضامین عشقی.

ردیف	مضامین عشقی	مانند	تعداد	درصد
۱	عشق، زن خوب، وسایل زینتی زنان و خوشبوکننده، آرایش زنان ابراز عشق	گوشواره، لوت‌ه‌وانه (پرسینگ بینی)، دستبند، النگو، فیس، زلف، سمل، میخک، حنا	۶۴۵	۱۵/۲۱
۲	وصف زیبایی لباس زنان و پوشش آن‌ها نمادهای زیبایی بدن	سخمه (جلیقه) روسری، کتان، لباس، چارکه، کریشه، ابریشم، گونه، لب، سینه	۲۷۰	۶/۳۶
۳	محل قرار عاشقان، وصال یار و روابط دختر و پسر، گفتار زنانه	وصف زندگی یار، ملاقات با یار ودلبر و مهمانی رفتن	۲۶۶	۶/۲۷
	جمع		۱۱۸۱	۲۷/۸۴

عشق

ته‌گهر من توم بی پادشاهیم بو چه‌س؟ ته‌ی‌ه‌وری له‌قا، قاژ ته‌برو پیوه‌س!
(همان: ۶۵).

اگر من تو را داشته باشم، پادشاهی را نمی‌خواهم، ای کسی که قامتت چون حوری است و ابروانت به‌هم پیوسته هستند.

زیبایی

تامان بالا به‌رزشه‌و له به‌رت بم به فدای هه‌وریه‌که‌ی ده‌وری سه‌رت بم
(همان: ۵۳).

امان، ای رعنا قامت، شبی به فدایت شوم، به فدای دستاری شوم که دور سرت پیچیده‌اید.

میعادگاه

تیسال پهی به ختم مانگه شهو تارا هه ر یاگی ملوو ئاسوم دیارا
(همان: ۷۳).

امسال از شانس بدم مهتاب کدر است به هر سوی که می‌روم، سایه‌ام پیدا است.

۳. زیست محیطی

بخش دیگر از ترانه‌های فولکلور هه‌ورامان به طبیعت (محیط‌زیست) پرداخته‌اند با مضامین جزئی‌تر طبیعت که اسامی کوه‌ها، چشمه‌ها، شکار، وسایل شکار، اسامی حیوانات (بز کوهی، کبک) اسامی پرندگان و محیط‌زیست را در برمی‌گیرد.

جدول ۴- مضامین زیست محیطی

ردیف	مضامین زیست محیطی	مانند	تعداد	درصد
۱	طبیعت وصف واقعیات زندگی،	کانی، هانه ماوا، دربندیخان، اسامی کوه، چشمه‌ها، فصول سال	۴۴۰	۱۰/۳۸
۲	شکار، وسایل شکار، و اسامی حیوانات و پرندگان کوهستان	شکارچی، ماهیگری، صیادی، برنو، جانبیزار، تیربار، ایمیک، خنجر، هفت تیر دوربین شکاری، کل و بز کوهی، کبوتر، کبک	۱۶۶	۳/۹۱
۳	محیط‌زیست	مخالفت با شکار	۱۴	۰/۳۳
۴	هه‌وار نشینی		۵۴	۱/۲۷
		جمع	۶۷۶	۱۵/۹۰

زندگی با طبیعت:

محیط طبیعی یکی از واقعیاتی است که نحوه زندگی و فعالیت را بر انسان تحمیل می‌کند. پیش‌تر سیستم لوله کشی آب در روستا نبود و یکی از کارهای زنان آوردن آب از چشمه (هانه، کانی) بود. چشمه محل رفت و آمد مردم بوده و در قدیم نقش میعادگاه،

تبادل نظر و همدلی را بر عهده داشت است. در آنجا خبرها پخش می‌شد یعنی محلی برای دیدوبازدید و تبادل اطلاعات و گپ‌های دوستانه بوده است. برسیم له چنار پلوور هاته جواو وتم یاره کهم نه‌هاتووہ یو ئاو؟ (همان: ۱۸).

من از درخت چنار پرسیدم، ناودان جوابم داد گفتم آیا یار مرا ندیدی که برای آب به اینجا آمده بود؟ و هروی وهشتینه تا بنه و دارا قه‌ده‌خه‌ش که‌ردن گوزه‌رگه و یارا (همان: ۲۵۹).

برف باریده به بلندای قامت درختان، به نوعی که راه رفت و آمد یار را بسته است.

شکار:

ئا کهل تو کوشتهن نه پای پیاز دول به شاخ حهوت سالهن، به له‌ش چوار کول (همان: ۵۲).

آن کل (بز کوهی) را که در کوه "پیاز دول"^۱ شکار کردی، از شاخ‌هاش پیدا است که هفت سال سن دارد و از نظر لاشه (وزن) فقط با چهار نفر قابل حمل است. طبق باور عامیانه ساکنان "کل یا بز کوهی اوج رشدش از هفت تا نه سالگی است و از نه سال به بعد ضعیف می‌شود و در نهایت در هفده سالگی در کنار رودخانه زندگی‌اش به پایان می‌رسد". با ژره‌ژ وانو به‌رزوو "حهوت که‌شا" بلمی شه‌ره‌به‌ق، هه‌ر "هه‌یات" وه‌شا (همان: ۲۹).

بگذار کبک در کوه "حوت کشا" آواز بخواند، برویم برای دیدن جنگ کبک‌های نر درحالی که "هیات"^۲ هم چنان زیباست.

۱- اسم دره‌ای در اورامان

۲- اسم کوهی در اورامان

محیط‌زیست:

حقیقت‌های چهره‌ها سا پتسه گیلا شه‌وگه و سه‌یادا بی یاگنی که لا
(همان: ۱۲۹).

حیف شد که روزگار بدین سو چرخید که دام گاه شکارچیان به خانه کل (بز کوهی)

تبدیل شده

بیلاق

کوچی لوئوه پاینوو خالی هه‌ر منمه‌نه‌نا هه‌واری هالی
(همان: ۲۰۸).

کوچ‌ها از بیلاق به روستا بازگشته‌اند و من به تنهایی در این بیلاق خال ماندم.

۴. مضامین دینی:

بخش دیگری از ترانه‌ها فولکلور هه‌ورامان دربرگیرنده مضامین دینی است: مثل
اسامی اشخاص مقدس مانند پیغمبر، ابابیل، بابا اسکندر، امام حسین، ویس، حسام‌الدین،
شیخ سوله‌ای، شاه کس نزان، بابا علی، اسامی الهی و عرفانی مانند خدا، الله، سیدزاده،
قرآن، پیامبر، فرشته و قیامت، مذهب و به کار بردن مکان‌های دینی مانند: مکه، مدینه،
کعبه، قبله، و یا دعا و راز و نیاز با خداوند که شامل دعای خیر و شر است.

جدول ۵- مضامین دینی

ردیف	مضمون‌های دینی	مانند	تعداد	درصد
۱	اسامی دینی عرفانی	خدا، الله، سید زاده، قرآن، یاسین، حرام، بهشت، جهنم، فرشته، دین، مذهب، قبر، نماز، پیغمبر، ابابیل، بابا اسکندر، امام حسین، ویس، حسام‌الدین، شیخ سوله‌ای، شاهی کس نه زان، بابا علی باغ کون، لقمان حکیم، شیخ، ماموستا، حاجی، درویش	۱۳۴	۳/۱۶
۲	اسم مکان‌های دینی	مکه، مدینه، کعبه، قبله	۱۵	۰/۳۵
۳	دعا و راز و نیاز کردن با خدا	دعای شر کردن، جادو و سحر، دعانویسی	۶۲	۱/۴۶
	جمع		۲۱۱	۴/۹۷

اسامی دینی

لاکهره لاوه من قورثانا پیم نادانیم چیشا دلگرانی لیم؟
(همان: ۲۴).

رویت را به‌سوی من برگردان، بین قرآنی را همراه خود آورده‌ام تا برایت سوگند
بخورم! نمی‌دانم چه خطایی از من سر زده است که این چنین از من رنجیده‌ای!
تازیز تو بی خودا، تو شای کهس نه‌زان هه‌له‌بجه وه‌شا، یا خه‌یر هه‌ورامان؟
(همان: ۵۲).

عزیزم تو را به خدا و "شاه کس نزان" سوگند می‌دهم حلبجه زیبا است یا (اورامان)
هه‌ورامان.

مکان‌های دینی

حاجیان له حه‌ج لهو لای شامه‌وه کابه و من تونی وای به لامه‌وه
(همان: ۱۲۸).

زائران برای حج به آن سوی شام می‌روند، اما کعبه من شما هستی، در کنار خودم.

دعا کردن:

وه‌بانی ئه‌و ته‌خت حاجه‌ت نما که‌ین په‌ی واده‌ی مراد ده‌س به دوعا که‌ین
(همان: ۲۵۷).

بر روی آن سنگ، نماز بخوانیم و برای رسیدن به آرزوهایمان دست به دعا برداریم.

۵. مضمون سیاسی:

بخشی دیگر از ترانه‌های فولکلور هه‌ورامان مضامین سیاسی و با مضامین جزئی‌تر
مانند نگرش نظام و حکومت به هه‌ورامان، آوارگی، خالی از سکنه شدن روستاها، دوری از
موطن، اثرات و پیامدهای جنگ بر آن را بیان می‌کنند!

جدول ۶- مسائل سیاسی

ردیف	مضمون‌های جزئی مسائل سیاسی	مانند	تعداد	درصد
۱	خالی از سکنه شدن روستاها	دوری از وطن، آوارگی	۱۰۲	۲/۵۲
۲	نگرش نظام و حکومت	اسیر و زندانی کردن	۹	۰/۲۱
	جمع		۱۱۱	۲/۷۳

نگرانی از مکان زندگی

زهره ز مه‌وانو جه پایی دۆله داخی داخانهم ههورامان چۆله
(همان: ۱۶۴).

کبک در دامنه‌ها مشغول نغمه‌سرایی است و صد افسوس که ههورامان بدین‌سان خالی
از سکنه شده است

ئارو ئامانی که لی "ئەشکه هۆل" من چاگه‌م زانا هه‌له‌بجه بی چۆل
(همان: ۴۹).

امروز امدم به گردنه "اشکه هول" آمدم، اینجا بود متوجه شدم که حلبچه خالی از
سکنه شده است

حاکمیت:

ئەری هۆ جاش پۆلیس جه‌لاتین له پشت راسیم پی بیژن کئی تاهیری کوشت؟
(همان: ۶۳).

آهای مزدوران کوله‌پشتی بر دوش! راستش را بهم بگید چه کسی طاهر را کشته
است؟

۱- با توجه به نام بردن از حلبچه و مفاهیمی که در کردستان عراق کاربرد دارد. این چند شعر متوجه نظام سیاسی عراق
(دوران بعث) است.

۲- گردنه‌ای در گردنه اورامان

۶. رسوم خانوادگی

بخشی دیگر از ترانه‌های فولکلور هه‌ورامان بحث‌هایی پیرامون خانواده با مضامین جزئی‌تر است. ازدواج، نامزدی، پدر و مادر، زن بیوه، نگاه به شوهر، گلایه از زن، آداب رسوم ازدواج منطقه و... بخشی از این محتوی است.

جدول ۷- مضمون آداب و رسوم خانوادگی

ردیف	مضمون‌های جزئی خانواده و مباحث پیرامون آن	مانند	تعداد	درصد
۱	خانواده (زن، پدر و مادر، مادر)	فرزند آوری، اجاق‌کور	۱۶	۰/۳۷
۲	انتظار عجیب		۲۹	۰/۶۸
۳	بازدید عروس از خانه پدری	ازدواج	۳۷	۰/۸۷
	مجموع ترانه‌ها		۸۲	۱/۹۳

خانواده

لاک‌ره لاوه به لالووته‌وه رِش ماری بدا به خه‌سووته‌وه
(همان: ۲۲۶).

هرچند با نگرانی، نیم‌نگاهی به ما داشته باش الهی یک مار سیاه مادر شوهرت را بگزدا!

انتظار عجیب:

رووی بابهت ره‌ش بی، بو شه‌رت و شووتت
به‌هار بمری شووت، پایز گاجوتت
(همان: ۱۵۶).

برای بدی عهد و وفایت روسیاه شوی. الهی در فصل بهار شوهرت بمیرد و در فصل پاییز گاوهایی که با آن‌ها زمین‌ها را شخم می‌زنید.
دهی من چی بکهم به‌ختم ناپیژی شوه‌که‌ی له جبهه گوله ناپکوژی
(همان: ۱۵۲).

من چه کار کنم که بخت یاورم نیست شوهرش در جبهه است اما گلوله‌ای او را از پای در نمی‌آورد

تا وهروه مه‌نو کهل و بناوه من دلّم ئینا بیوه‌رژه‌ناوه
(همان: ۱۰۸).

تابرفی برقله‌های بلند^۱ باقی بماند من هم عاشق زنان بیوه هستم

بازدید عروس از خانه پدری:

ئه و گوّل و وهی گوّل من گوّلّم هاته‌وه بو باوان ئه‌چی سه‌ر ئه‌داته‌وه
(همان: ۶۹)

ای گل و وای گل، گل من بازگشته است، برای مدت کوتاهی دیداری از خانه
پدرش خواهد داشت.

۷. نزاع

بازتاب نزاع در ترانه پراکنده و متفاوت است.

جدول ۸- مضمون دعوا

ردیف	مضمون‌های نزاع	مانند	تعداد	درصد
۱	خشونت	کتک زدن، تنبیه	۲۴	۰/۵۶
۲	دعوا، نزاع،	دعوا،	۳۴	۰/۸۰
	مجموع		۵۸	۱/۳۶

خشونت:

ئه‌رئ شل وهی شل، شل و شیواوی ده‌له‌ی نو بووکی زاوا لئی داوی
(همان: ۶۲).

ای یار نازک تن چرا آشفته و پریشانی؟ گویی نوعروسی هستی که داماد او را کتک
زده باشد.

۱- قبلاً برف در این کوه‌ها همیشگی بود.

جنگ، نزاع:

بلین به پیزه^۱ خوی بگری له لیل هه‌لیاچ و داپاچ گئیریاگن به دیل
(همان: ۸۷).

به پیروز بگویند سرو رویش را گِل بمالد زیرا پسرانش توسط دشمن اسیر شده‌اند. محمود و پسرانش در بخشی از کردستان که در عراق واقع شده زیر سلطه حکومت بعث به فعالیت سیاسی مشغول بوده‌اند هنگامی که پسران محمود توسط نیروهای اسیر می‌شوند، از سویی محمود را مطلع کنید (آماده نبرد باشد) به مادرشان خبر دهید تا عزاداری کند (چون اعدام پسرها توسط بعث قطعی است).

ئه‌گه‌رمه‌په‌رسی به جوانی و ئه‌دهب لاشه‌ی چند جوان که وتوووه له عه‌نه‌ب
(همان: ۶۵).

اگر به رسم ادب از من می‌پرسی جریان زمانه را، جنازه چند جوان در روستای عنب^۲
افتاده است.

این بیت به قتل و عام ۵۰۰۰ نفر مردم بی‌گناه حلبچه و روستاهای اطراف آن دارد.

۸. مضمون اقتصادی:

بخشی دیگر از ترانه‌های فولکلور هه‌ورامان دارای مضمون اقتصادی با مضامین جزئی‌تر کار و مشاغلی مثل گیاه چیدن، مشک‌زنی، کلاش‌بافی، پشم‌ریسی، باغداری، کشاورزی، دامداری است.

۱- پیزه یعنی پیروز، پیروز مادر خله است. خله پیزه یک کرد مبارز عراقی بود که به‌تنهایی به مقابله و کشمکش با حکومت بعث عراق پرداخت.

۲- اسم روستای هه‌ورامان است که اکنون ویران‌شده و آثاری از آن نمانده است.

جدول ۹- مضمون اقتصادی

ردیف	مضمون‌های جزئی اقتصادی	مانند	تعداد	درصد
۱	کار، شغل (زنانه، مردانه)	کلاش بافی، گیاه چیدن، مشک زنی، پشم‌ریسی، ... باغداری، کشاورزی، درو، قصابی، بزاز، جولانچوپانی گاو، گوسفندان	۴۵	۱/۰۶
۲	قافله (کاروانی)	رفتن به روستاها و شهرها برای فروش وسایل	۵	۰/۱۱۵
	مجموع ترانه‌ها		۵۰	۱/۱۷۵

شغل

شهلا من بی‌نی شوانه و گاوا گوره‌کیم گیتتی بهی چه‌مه سیاوا
(همان: ۱۸۲).

کاش چوپان گاوها بودم تا فرصت می‌یافتم و در کنار دختران سیاه‌چشمی که مشغول دوشیدن شیر گاوها می‌شدند، گوساله‌ها را می‌گرفتم تا مزاحم کار آن‌ها نشوند.

کار زنان

ده‌سی ریحانه بو گسک دانی با تۆز نه‌نیشی له زلفه‌کانی
(همان: ۱۴۹).

یک دسته گل ریحان را به‌عنوان جارو به کارگیر تا گردوغبار بر روی زلف‌هایت ننشیند
ثاویش ناردینه بهی مهره‌و گاوئ پهنجی خه‌نه‌ینی با دوشو گاوئ
(همان: ۵۷).

آب آورده برای نزدیک روستا بگذار با انگشت‌های حنایی رنگش شیر گاوها را بدو شد

قافله (کاروانی)

در اورامان برای تهیه وسایل موردنیاز و اقلامی که در منطقه کم بوده و یا امکان تولید نداشته است به روستاها و شهرهای دیگر سفر می‌کردند که این کار کاروانی نام داشت. در این کاروان تولیدات محلی مثل توت، رب انار، بلوط، توت... صادر می‌شد و در عوض آن

بررسی موضوعات اجتماعی در ترانه‌های فولکلور... ، محمدزاده و همکاران | ۹۷

گندم و پارچه و خواروبار وارد می‌کردند. کاروانی، سفر با الاغ و قاطر بود و معامله به کالا به کالا انجام می‌شد.

مالی باوکه کهت لهو به‌ری دیوه ته من کاروانچیم پالم دا پیوه
(همان: ۲۳۶).

منزل پدرت در آن سوی ده است، من که کاروانچی و رهگذر هستم به دیوارتان تکیه
دادم.

۹. شئون اجتماعی:

در این نوع ترانه‌ها به سیستم خان و رعیت، بیگ و شیخ، عشیره و کدخدا اشاره می‌شود.

جدول ۱۰- مضمون طبقاتی

ردیف	مضمون‌های طبقاتی	مانند	تعداد	درصد
۱	طایفه	عشیره، قبیله	۷	۰/۱۶
۲	قشربندی	کدخدا، خان، بیگ	۱۰	۰/۲۴
	مجموع ترانه‌ها		۱۷	۰/۴۰

طایفه:

ئا لاره و له‌نجه گردم به دلا له تایفه‌ی خؤان ههر توم به دلا
(همان: ۵۳).

کل ناز و کرشمه‌ات تو زیباست، هم چنان که از طایفه شما فقط ترا می‌پسندم.

قشربندی

بالاکهت به‌رزا برؤ ویتنه‌ی کهم پوشینت ینان چون به‌گزاده‌ی جم
(همان: ۸۲).

قدت بلند و ابروانت کم‌نظیر است و سربندت مثل بیگ زاده‌های نسل جمشید است. یاریکم نه‌وی ته‌سل زاده بی یا شیخ، یا مه‌لا، یا به‌گ‌زاده بی (همان: ۲۹۱).

دلبری می‌خواهم که اصل و نسب داشته باشد یعنی از خانواده شیخ، ملأ (روحانی) و یا خان‌زاده باشد.

۱۰. وسایل جدید صنعتی

جدول ۱۱- ابزار صنعتی

ردیف	وجود فناوری و موارد دیگر در ترانه‌ها	مانند	تعداد	درصد
۱	وسيله صنعتی	لامپ، قطار، ماشین	۱۰	۰/۲۳

ماشینی بگرم به‌نزینی تاو بی نه‌وا بوی به‌نزین بو تو خراو بی (همان: ۲۳۵).

ماشینی برایت اجاره کنم که با آب کار کند چرا که ممکن است بوی بنزین حال شما را به هم بزند.

نازار هه‌و نازهنین نه‌شیوی نازت به ماشین جیب هیم بو پیشوازت (همان: ۲۴۷).

نازنینم، نازنینم، نازت پایدار باد من با ماشین جیب به پیشوازت می‌آیم. قه‌تاری بینن خه‌مانم بار کهن له گوشه‌ی شاران یار خه‌به‌ردار کهن (همان: ۲۹).

قطاری بیارید غم‌هایم را بار کنید در حاشیه شهر، یار را مطلع کنید.

۱۱. سایر موارد

جدول ۱۲- سایر مضامین

ردیف	سایر موارد	مانند	تعداد	درصد
۱	مفهوم‌های عشایر	کولی، مهاجرو...	۱۵	۰/۳۵

به خودای بانی سهر که‌ریم خانی له‌کمه‌عمووری ده‌رکا بمانخاتو به‌ک
(همان: ۲۶).

خداوند بالای سر، کریم‌خان لک، مأموری را روانه کند تا رابطه ما را با هم آشتی
دهد.

نتیجه‌گیری

نتایج نشان داد که ترانه فولکلور محصول شرایط تاریخی و اجتماعی خاصی است. یک تولید فرهنگی است که در همان جامعه و در صورت داشتن پتانسیل در جوامع همسایه آن پخش می‌شود. این محصول اجتماعی تماماً متکی بر جغرافیا و اقتصاد و زبان ساکنان آن منطقه است. این محصول در قالب هنر و معرفت در جامعه جریان می‌یابد و در قالب هنر زیبایی می‌آفریند و در چارچوب دانش پند می‌دهد. این ترانه در قالب ادبیات دارای وزن و قافیه خویش است و ارتباطات اجتماعی دوام و قوام می‌بخشد.

فولکلور زبان منطقه و کلمات جاری زبان‌های دیگر که ناشی از نفوذ ادبیات یا مذهب و حاکمیت دیگران هستند را نشان می‌دهد. فولکلور در ابعاد مختلف آن بخشی از حیات اجتماعی آن است. در ابتدا حفظ و ضبط و ثبت آن و در نهایت تحلیل آن نباید از دسترس محققان علوم انسانی دور شود. ترانه هرچند در یک چارچوب دسته‌بندی شود باز از نظر محتوی لایه‌های معنایی دیگری را دربر می‌گیرد. در واقع معنای ترانه یا شعر ترانه فقط در بطن ترانه نیست بلکه در هدف و قصد خواننده هم هست و گاه یک شعر عاشقانه با ابهام سیاسی خوانده می‌شود. گاه یک شعر واحد هم در مراسم مذهبی مثل مولودی‌خوانی و هم در مراسم عروسی خوانده می‌شود. گاه در قالب یک شعر مناسب شادی و رقص کلمات و مفاهیم دیگری به کار گرفته می‌شود. در واقع می‌توان گفت معنای شعر از منطق موقعیت پیروی می‌کند.

این ادب حامل موضوعات جغرافیایی، سیاسی، فرهنگی و قومی است. نام کوه‌ها و آبادی‌ها، نام رود و دشت‌ها، نام جنگ و طایفه‌ها را یادآور می‌شود. در بخش جزئی‌تر

محصولات کشاورزی، نام مردان و زنان، میوه‌ها و گل‌ها و خوراکی‌ها را یادآور می‌شود. این فرهنگ مردم به قول روح امینی خاص و عام است. ضمن خصوصیات عام فرهنگی اختصاصات فرهنگی را انعکاس می‌دهد.

این که مفاهیم رنج و محنت دارای بیشترین تکرار و کلمات صنعتی در حد پایینی است خود نشانی واضح از زندگی در این منطقه است. اورامان جای زیبا اما سخت و سنگلاخی است، کشاورزی نادر و دامداری بیشتر متکی به بز است. پایداری در این شرایط و حفظ زندگی و خصوصیات فرهنگی سخت است. طبیعی است صنعت دیر به منطقه می‌آید و کلمات آن دیر جاری می‌گردد.

در فولکلور این منطقه رنج حلبچه و آثار قدرت و استبداد بعث نمایان می‌شود. اسم جمشید آورده می‌شود و به‌نوعی در این منطقه عدالت‌خواهی کریم‌خان زند را همچنان فریاد برمی‌آورد. فولکلور در ترانه عاشقانه تاریخ و جغرافیا و شیوه تولید و قشربندی را در دل هنری جاری می‌سازد. آیا فولکلور نیازمند بازخوانی بیشتری نیست؟

منابع

الف) فارسی

- آریان پور، امیرحسین. (۱۳۸۰)، جامعه‌شناسی هنر، تهران: نشر گستره.
- احمد پناهی؛ پناهی سمنانی، محمد. (۱۳۸۲)، ترانه و ترانه‌سرایی در ایران، سیری در ترانه‌های ملی ایران، چاپ دوم، تهران: سروش.
- ارشاد، فرهنگ. (۱۳۹۱)، کلدو کاوی در جامعه‌شناسی ادبیات، تهران: آگه.
- امینی کوروش. (۱۴۰۰)، افسانه‌های دیار ما، تیپ‌شناسی افسانه‌های هورامی به روش آرنه تامپسون، تطبیق، تجزیه و تحلیل متن اصلی، جلد ۱، ۲، ۳، سندج: نشر تافگه.
- امینی، کورش. (۱۳۹۹)، تحلیل مضمون گورانی‌های عاشقانه هورامی. دوماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه، سال ۸، شماره ۳۴، مهر و آبان: ۱۲۶-۱۵۸.
- انجوی شیرازی، سید ابوالقاسم. (۱۳۷۱)، گذری و نظری در فرهنگ مردم. تهران: اسپرک.
- برزگر خالقی، محمدرضا. (۱۳۸۸)، عاشقانه‌های کردی. کاوش نامه زبان و ادب فارسی، سال دهم، شماره ۱۸: ۲۱۰-۲۲۳.
- ترابی، علی‌اکبر. (۱۳۷۰)، جامعه‌شناسی و ادبیات، تبریز: نوبل.
- خسروی، جمال؛ محمدزاده، حسین. (۱۳۹۹)، مقدمه‌ای بر ترانه‌های کار در مناطق کردنشین، تهران: انتشارات رسانه تخصصی.
- ذوالفقاری، حسن. احمدی، لیلا. (۱۳۸۸)، گونه‌شناسی سروده‌های ایران، ادب پژوهی، دوره ۳، شماره ۷ و ۸: ۱۴۳-۱۷۰.
- ساروخانی، باقر. (۱۳۸۶)، فولکلور شناسی از روش تا معنی. فرهنگ مردم ایران، شماره ۱۰.
- سیپک، ییری. (۱۳۸۵)، ادبیات فولکلور ایران، ترجمه: محمد اخگری، تهران: سروش.
- شاه‌محمدی، خدیجه؛ روشنفکر، کبری؛ رسولی، حجت. (۱۳۹۵)، فرهنگ عامه ایرانی در سفرنامه ابن بطوطه، فرهنگ و ادبیات عامه، سال ۴ شماره ۱۱: ۱۵۳-۱۷۳.
- شمس، اسماعیل. (۱۳۹۳)، فولکلور و تاریخ کرد، قم: مجمع ذخایر اسلامی، موسسه تاریخ علم و فرهنگ.

- شیر، فریاد. سعیدیان، رئوف. (۱۳۸۷)، صد سیاوچمانه سروده‌های کردی. تهران: نشر مشکی.
- ضیغمی، رضا؛ باقری نسامی، معصومه؛ حق‌دوست اسکوئی، سید فاطمه و بادآور نیکروش، منصوره. (۱۳۸۷)، تحلیل محتوا، مجله فصلنامه پرستاری ایران، شماره ۵۳ دوره ۲۱. صص ۴۱-۵۲.
- قبادی، الهه. (۱۴۰۰)، فرآیند مرگ و سوگواری و مرثیه‌سرایی در روستای شجاع‌آباد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: دکتر حسین محمدزاده، دانشگاه پیام نور سنج. - غرب، ادوارد. (۱۳۷۳)، نابرابری اجتماعی دیدگاه‌های نظریه‌پردازان کلاسیک معاصر، ترجمه: محمد سیاه‌پوش، چاپ چهارم، تهران: نشر معاصر.
- محمدزاده، حسین. (۱۳۹۷)، تحلیل مایگان مسائل اجتماعی در «ترانه‌های کار». زن در فرهنگ و هنر، دوره ۱۰، شماره ۲: ۲۶۳-۲۸۴.
- محمدزاده، حسین. (۱۳۹۶)، نوع و طبقه‌بندی ترانه‌های کار. دو فصلنامه دانش‌های بومی ایران، شماره ۷، بهار و تابستان: ۷۵-۱۰۶.
- ملکی، ابراهیم. (۱۳۸۹)، بررسی بازنمایی زنان در ترانه‌های فولکلوریک لکی و لری، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۴۹: ۲۱۹-۲۵۰.
- موسی پور بشلی، ابراهیم. (۱۳۹۲)، درآمدی به پژوهش در زیبایی‌شناسی زندگی روزانه: اهمیت توجه به ادبیات، کتاب ماه ادبیات، شماره ۷۶ پیاپی ۱۹۰: ۳۶-۴۰.
- نقوی، حسام‌الدین. (۱۳۹۵)، گونه‌شناسی و بسترهای اجتماعی ترانه‌های مردمی، مجله پژوهش‌نامه فرهنگی هرمزگان، شماره ۱۲: ۳۹-۶۴.
- یوسف‌زاده، محمدرضا؛ معروفی، یحیی. (۱۳۸۸)، تحلیل محتوی در علوم انسانی (راهنمای عملی تحلیل کتاب‌های درسی)، تهران: سپهر دانش.

ب) کردی

- به‌حری، نهمه‌د. (۱۹۹۹)، گه‌نجی سه‌ر به م‌ور، زنجیره به‌یتی فولکلوری م‌وکیان، مه‌هاباد: سه‌ر‌آی ه‌یمن.
- حفید، فاروق. (۲۰۰۲)، ه‌ل‌ب‌زاده‌یه‌ک له گ‌ورانی کوردی، سلیمانی: سه‌رده‌م.
- دارا، عوسمان. (۲۰۲۱)، عوسمان که‌یمنه‌یی وس‌یاوچمانه ه‌هورامان، سلیمانی: پیره میرد.

بررسی موضوعات اجتماعی در ترانه‌های فولکلور...، محمدزاده و همکاران | ۱۰۳

- فتاحی، ولی. (۱۴۰۰). چریکه‌ته هورایی، گۆرانئی هه‌ورامی، چاپی دووهه‌م. مریوان: نشر زایه‌له.
- مینبه‌ری، نایب. (۱۳۹۸)، زنجیره کتیبی فرهنگی وادی، شماره یک، مریوان: زایه‌له.

ج) لاتین

- Graneheim. U. H, and Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in Nursing reaserch concepts, Procedures and Measures to achieve Trustworthiness, *Nursing education today*, 24, 105-112.
- Gunell, T. (2005). Narratives, Space and Drama, *Folklore*, vol.33, 7-25.
- H. Hsiu, S. Shnon. (2005). three approaches to qualitative content analysis, *Qualitative Health Rraserch*, vol, 15, issu, 9

استناد به این مقاله: محمدزاده، حسین؛ خوندل، نریمان و احمدی، یعقوب. (۱۴۰۱). بررسی موضوعات اجتماعی در ترانه‌های فولکلور اورامان، دو فصلنامه دانش‌های بومی ایران، ۹(۱۸)، ۷۵-۱۰۳.

Indigenous Knowledge Iran Semiannual Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.